

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/Issue 16 (Haziran/June 2024), s. 1-8.

Geliş Tarihi-Received: 25.04.2024

Kabul Tarihi-Accepted: 08.06.2024

Araştırma Makalesi-Research Article

ISSN: 2687-5675

DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1473798

Klasik Türk Şiirinde Çocuk ve Sır*

Child and Secret in Classical Turkish Poetry

Adnan ŞİMŞEK**

Öz

İnsanın ana rahmine düşmesiyle başlayan dünya hayatı bebeklik, çocukluk, ergenlik, gençlik, orta yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerinin ardından ölümle son bulmaktadır. Bu gelişim dönemleri fiziksel, psikolojik ve bilişsel olarak her insanda farklı olacağı gibi coğrafya ve kültüre göre de farklılıklar gösterebilir. Çalışmamıza esas olan çocukluk dönemi de çeşitli kültür, hukuk ve dinlerde farklı yorumlanabilir. Esas itibarıyla amacı güzeli ve güzellikleri anlatmak olan edebiyat, yine özünde güzellikler bulunduran çocuğu her yönüyle anlatmaya çalışmıştır. Klasik Türk şiirinde, çocuğun fiziksel, psikolojik ve bilişsel özellikleriyle ilgili anlatımlar ve benzetmelerle beraber, çocukluk dönemine ait kültürel unsurlar da yaygın olarak kullanılır. Bu çalışmada, farklı yüzyıllardan seçilen divanlarda tespit ettiğimiz beyitlerden hareketle çocuk ve sır kavramlarının ilişkisi incelemeye tabi tutulmuştur. İlgili beyitler şerh edilirken çocuk psikolojisinin en önemli iki kuramcısı olan Piaget ve Vygotsky'nin bilişsel gelişim kuramları esas alınmıştır. Bu kuramlar ışığında çocuk ve sır ilişkisi üzerinde durularak çocuk psikolojisi ile Klasik Türk şiirinin bakış açısı birleştirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk şiiri, çocuk, sır, çocuk psikolojisi.

Abstract

Life in the world, which begins with the fall of human beings into the mother's womb, ends with death after the periods of infancy, childhood, adolescence, youth, middle adulthood and old age. These developmental periods may differ physically, psychologically and cognitively in each person, as well as according to geography and culture. The period of childhood, which is the basis of our study, can be interpreted differently in various cultures, laws and religions. Literature, whose main purpose is to describe beauty and beauties, has tried to describe the child, who has beauty in its essence, in every aspect. In classical Turkish poetry, along with narratives and similes about the physical, psychological and cognitive characteristics of the child, cultural elements of childhood are also widely used. In this study, the relationship between the concepts of child and secret is analysed based on the couplets we have identified in divans selected from different centuries. While annotating the related couplets, the cognitive development theories of Piaget and Vygotsky, the two most important theorists of child psychology, were taken as basis. In the light of these theories, the relationship between the child and the secret is emphasised and the perspective of child psychology and Classical Turkish poetry is tried to be combined.

* Bu çalışma, 6. Uluslararası Multi-Disipliner Çocuk Çalışmaları Kongresinde sözlü olarak sunulmuş olup, genişletilerek makale haline dönüştürülmüştür.

** Dr., Kırıkkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, Kırıkkale/Türkiye, e-posta: adnansimsek@kku.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6675-6981.

Keywords: Classical Turkish poetry, child, secret, child psychology.

1. Giriş

Klasik Türk edebiyatı, Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerinden sonra ağırlıklı olarak İslam medeniyetinin ve Türk kültürünün birlikteliğinin meyvesi olan seçkin bir edebiyattır. Zengin bir medeniyet ve kültür birikimini arkasına alan bu edebiyat, kendisine ait estetik dünyası ve şekil özellikleri ile manzum ve mensur binlerce özgün eserin üretildiği bir iklim olmuştur. Bu iklim içinde doğan, gelişen ve mükemmelleşen şiir, estetik duygu, düşünce ve hazla yoğrularak dünyanın en kusursuz şiirlerini barındıran bir geleneğin temsilcisi olur. Medeniyet tarihi boyunca her kültürden edebî eserlerin ortak teması olan aşk, sevgili, şarap, tabiat, güzellik, mutluluk, hasret, keder ve cesaret gibi konular Klasik Türk şiirinin de ana temalarını oluşturur (Şimşek, 2024, s. 6). Bununla birlikte çalışmamızın konusu olan çocuk ve sır gibi daha özel temalar da bu şiirin ilgi alanına girmektedir. Nasihatname, siyasetname, hikmetname, vasiyetname ve ibretname ile mesnevilerin kimi bölümlerinde çocuk ve çocuğun yetiştirilmesiyle ilgili bilgilere yer verilmektedir. Çocuğun yetiştirilmesinde anne ve babanın dikkat etmesi gereken hususlar, çocuğun akademik eğitimi, ahlaklı ve inançlı bir birey olması için terbiye edilmesine dair genel olarak ifade edebileceğimiz her türlü bilgiyi, bu tür eserlerde bulmak mümkündür (Atar ve Kiraz, 2023, s. 338-339).

Çocuk, bir kavram olarak farklı disiplinlerde her alanın kendi esaslarına göre tanımlanmıştır. *Güncel Türkçe Sözlük* (2024. *çocuk mad.*)'te "Bebeklik ve ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız; yavru, bala uşak, velet." olarak tanımlanır. Dinî açıdan bakıldığında ise çocuk için tıfl, sabî, ibn, veled (çoğulu evlad), gulâm, sagîr, zürriyye, hafede, ehl, âl, yetim, rebâib gibi kelimelerin kullanıldığını görürüz. "Kullanıldıkları yer ve üslûp bakımından genellikle bu kelimelerle henüz bulûğ çağına ermemiş insan kastedilmektedir." Fıkhen ise "...doğumla başlayan ve ergenlik çağına kadar devam eden döneme "çocukluk", bu dönemi yaşayan kimseye de "çocuk" denir." (Hökelekli vd., 1993, s. 258-259) şeklinde bir tanım yapılmaktadır.

İnsanın ontolojik olarak varlık sebeplerinden olan sanat ve edebiyat, doğal olarak içeriğinde insan ve insana ait meseleleri barındırmaktadır. Bu yönüyle edebiyatta, özelde şiirde, insan hayatının en güzel dönemi olan çocukluk ve çocukluğa dair nitelikleri görmek tabii bir durumdur (Takiyettin, 1988, s. 204-211). Günümüz bilim dünyasında insanın gelişimi; fiziksel, duyuşsal, psikomotor, bilişsel, psikososyal ve ahlak gelişimi olarak sınıflandırılır. Gelişim dönemleri ise; doğum öncesi dönem (döllenme ve doğum), bebeklik dönemi (0-2), erken çocukluk dönemi (2-6), son çocukluk dönemi (6-12), ergenlik dönemi (12-18/21), genç yetişkinlik dönemi (18/21-40), orta yetişkinlik dönemi (40-60/65), ileri yetişkinlik dönemi (60/65-ölüm) şeklinde sınıflandırılmaktadır (Bayrak vd., 2019, s. 43-47; Lindzey vd., 1989, s. 643-644). Klasik Türk şiirinde konu edindiğimiz dönem, 2-6 yaş arasını kapsayan erken çocukluk dönemi ve bu döneme ait bilişsel gelişim esasları olacaktır. Çocukluk dönemi gelişim psikolojisiyle ilgili en kabul gören kuramlar, Jean Piaget ve Lev Vygotsky tarafından ortaya konmuştur. Piaget bilişsel gelişimi; refleksif evre (0-2), senso motor evre (2-4), işlem öncesi evre (4-7), somut işlemler evresi (7-12) ve soyut işlemler evresi (12+) olarak dört ana dönemde sistemleştirmiştir. Bu tasnifte, iki yedi yaş arasını kapsayan senso motor ve işlem öncesi evreleri, erken dönem çocukluk evresidir. Çalışmamıza esas olan bu evrenin özelliklerini birkaç maddede açıklamak mümkündür. Bu dönemdeki çocuklar ben merkezlidir ve kendisini başkasının yerine koymazlar. Kendi görüşlerinin olabilecek tek görüş olduğuna inanırlar. Ben merkezli görüş, çocuğun adalet anlayışına da yansır. Çocuk koşullara değil, olayların sonuçlarına bakarak karar verir; haklılığı ve haksızlığı sonuca bakarak değerlendirir. Varlıkları yalnızca belirgin özelliklerine göre sınıflandırılır. Renklerine,

şekillerine ya da ebatlarına göre tek bir özelliğini ölçü olarak tasniflendirirler (Bayrak vd., 2019, s. 57-62; Lindzey vd., 1989, s. 646-653). Bu evredeki çocuklar henüz olaylar, olgular ve konular arasında mantıksal ilişki kuramazlar. Bunun sebebi ise hâlâ olayları oluşturan neden-sonuç ilişkilerini anlayabilecekleri bilişsel yetkinlikten yoksun olmalarıdır. Bir birey olarak çocuk, kendi gördüğü, duyduğu veya hissettiği her şeyi başkalarının da duyup, görüp hissettiğini düşünür (Eroğlu, 2023, s. 71-74).

Çalışmamıza esas olan diğer kavram sırdır. Arapça kökenli olan bu kelime, *Güncel Türkçe Sözlük* (2024. sır mad.)’te “Varlığı veya bazı yönleri açığa vurulmak istenmeyen, gizli kalan, gizli tutulan şey. Aklın erişemeyeceği, açıklanamayan ve çözülemeyen şey, giz, gizem, raz.” olarak tanımlanır. Tasavvufta ise “Allah ile sevdiği kulları arasında gizli kalan hal ve maddî-manevî varlıklar hakkında yaratıcı tarafından sadece gönül ehline bildirilen hakikatler” (Kubbealtı Lugatı, 2024, sır mad.) sır olarak tanımlanır. Bu tanımlardan hareketle sır ile ilgili şöyle bir yorumda bulunmak mümkündür. Yaratıcı bir sırdır, mutlak bilgi sadece ona aittir. Kâinat insan için büyük bir sırdır, bu alanla ilgili bilginiz son derece sınırlıdır. Dünya bir sırdır, hâlâ bilinmezliklerle dolu birçok yönü bulunmaktadır. Devletlerin ve devlet içinde kurumların sırları vardır. Şirketlerin, rakip şirketlerin eline geçmesini istemedikleri ticari sırları vardır. Aynı şekilde ailelerin, yabancı aileler tarafından bilinmesini istemeyecekleri aile sırları vardır. Son olarak insanın sırları vardır. Yani sır, insanı merkezden dışı doğru iç içe saran, çevreleyen, hayatın her anına hükmeden bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. Çocuk ve Sır

Çocuk ve edebiyat kavramları çokça birlikte anılan iki kavramdır. Edebiyatta bir tema olarak çocuk önemli bir yer tutarken, çocuk edebiyatı da sahada hacimli bir yere sahiptir. Edebiyatta, özelde Klasik Türk şiirinde çocukla birlikte, çocuk bağlamında sır kavramı daha özel bir nitelik arz eder. Bazen benzetme amacıyla bazen bir ilgiyi açıklamak üzere çocuk ve sır ilişkisinden faydalanılmıştır.

*“Ketm-i râz-ı ışk mümkindür demekden Nâ’ilî
Hâhişün tıfl-ı dil-i âgâhu söyletmek midür”*

Nâ’ilî-i Kadîm, gazel 100/7

Ey Nâ’ilî, aşk sırrını saklamak mümkindür, demekten arzun, sırra vakıf olan gönül çocuğunu söyletmek midir? Gönül, insana ait bütün duyguların yaşandığı en özel yerdir. Başta aşk olmak üzere, sevgi, merhamet, özlem gibi güzel duygular gönülde yer bulacağı gibi kin, nefret, haset, düşmanlık gibi kötü duygular da barınabilir. Bu duygulardan bazısını açık etmede herhangi bir beis yokken, bazıları ise gönlün sırrıdır. Bu minvalde meseleye bakıldığında aşk, gönülde sır olarak saklanması gereken duyguların başında gelir. Çoğu zaman toplumsal yapı, aile ve kişisel özellikler aşkın gönülde sır olarak saklanmasını zorunlu kılar. Şair, gönlünü çocuğa benzeterek sırrı açık etmeyi, aşkı dillendirmeyi arzu etmektedir. Girişte de ifade ettiğimiz gibi insan çocukluk döneminde ben merkezlidir. Kendisinin vakıf olduğu her bilgiyi çevresindekilerin de bildiğini düşünür. Bu sebeple çocuk için sır diye bir kavram yoktur. Gönül, benzetildiği çocuk aracılığı ile sırrını açık ederek aşkın sevgilisine itiraf etme arzusundadır. Böylelikle hem gönül hem de gönül çocuğu kendisine yakışanı yapmış olacaktır.

*“Ol gonca-dehen sırruñı fâş itdi Necâtî
Kim gizlü haberler olur ifşâ küçücükden”*

Necâtî, gazel 401/9

Necati, gonca ağzlı sırrını açık etti. Zira gizli haberler küçükler tarafından ortaya dökülür. Şair, gülün zamanı geldiğinde goncadan güle dönüşmesini sırrını ortaya döken çocuğa benzetmiştir. Klasik Türk şiirinde gonca, sevgilinin ağzı için kullanılan bir mazmundur. Şeklinden dolayı sevgilinin ağzının küçüklüğü ile kapalı ya da ketum olmasının, renginden dolayı dudağın kırmızılığının, tazeliğinden dolayı dudağın parlaklığının, üzerindeki çiğ taneleriyle (suyla) hayat verici olmanın, yine şeklinden dolayı birliğin ve en önemlisi içinde sakladığı sırrın mazmunudur. Gonca dendiğinde hemen aklımıza gelen bu özelliklerden goncanın ketum olması, içinde sakladığı özü, aşkı ya da sırrı açık etmemesi şiirdeki en belirgin mecaz unsurlarındandır. Na'îlî Kadim'in beyitinde gördüğümüz akıl oyununun bir benzerini Necâtî'nin bu beyitinde görüyoruz. Şair, akıl oyunuyla, goncayı küçüklükle (çocuklukla) özleştirerek sırrı açık etmesini mazur göstermektedir. Girişte de ifade edildiği gibi çocukluk döneminde herhangi bir durumun neden-sonuç ilgisini ya da ahlaksal boyutunu algılayacak soyut düşünme yetisi gelişmemiştir. Bu nedenle goncanın bir çocuk olarak sırrı ifşa etmesi mazur görülür.

Gonca, sırrını saklamak hususunda her ne kadar ketum davranırsa da tabiatı gereği, tıpkı çocuk gibi, sırrını açıklar;

*"Hakkı zikr eyle zebân-ı hâl ile sûsen gibi
Sakla esrârûñ açılma gonca-i gülşen gibi"*

Taşlıcalı Yahyâ, gazel 438/1

Susen gibi hal diliyle Hakkı zikret. Sırlarını sakla, gül bahçesinin goncası gibi açılma (sırrını açık etme).

*"Dehenüñ sırrına vâkıf diyu gülşende seher
Yok yire goncalaruñ bâd-ı sabâ agzın arar"*

Necâtî, kıt'a 44/1

Sabah rüzgârı, sevgilinin ağzının sırrına vakıf diye, seher vakti gülbahçesinde boşu boşuna goncaların ağzını arar. Beyti iki şekilde yorumlamak mümkündür. Birinci olarak; sabah rüzgârının esme nedeni, sevgilinin dudağının sırrına vakıf olan goncadan laf alma çabası olarak gösterilebilir. İkinci olarak; sabah rüzgârı, sevgilinin dudağının sırrına vakıf olduğunu zannederek boşu boşuna goncanın ağzını aramaktadır. Birinci manada gonca sırra vakıftır ama sırrını açık etmez. İkinci manada ise sırra vakıf olmayan ama vakıf olduğu zannedilen bir gonca vardır. Her iki durumda da ağzı aranan gülün çocukluk hâli olan goncadır.

*"Kendün ol zülf-i ham-ender-hamda pinhân ide gör
Zînhâr o tıfl ammâ âşiyânun tuymasun"*

Şeyhülislâm Yahyâ, gazel 257/3

Kendini o büklüm büklüm zülfün içinde gizlemeye devam et. Ama sakın o çocuk, kuş yuvasının (evinin) yerini öğrenmesin. Bu beyti de iki şekilde yorumlamak mümkündür. Birincisi; çocuklar ben merkezli oldukları için sır saklamak gibi bir kaygıyı taşımazlar. Âşık, çocukların bu özelliğini bildiğinden, sevgilinin kıvrım kıvrım zülfünde saklı olan gönlüne, çocuğa (sevgilisine) görünmemesi hususunda uyarıda bulunmaktadır. Beyit bu anlamıyla, çocuklara sır verilmeyeceğinin de bir örneğidir. İkinci olarak; çocuklar olayların ve durumların neden-sonuç ilişkisini anlayabilecek bilişsel yetkinlikten yoksundur. Kuş yuvasının yerini öğrendiğinde yuvaya da yuvadaki yavrulara da zarar verebilir. Bu sebeple âşık, olumsuz bir sonuç oluşmaması adına "zinhar" gibi kesin bir tembih sözünü kullanmayı tercih etmiştir. Hatta bununla da yetinmeyerek, uyarı ve dikkati çekmek için de kullanılan "amma" bağlacıyla uyarısını güçlendirmiştir.

“Hep onun ile söyleşiriz râz-ı derûnu
Meclisde bizim duhter-i rez mahremimizdir”

Nedîm, gazel 38/3

Asmanın kız çocuğu (şarap), bizim meclisdeki mahremimizdir. Kalbimizin sırrını hep onunla konuşuruz. Bu beyitte asıl kastedilen mana, gönlündeki sırrı (aşkı) taşımaya tahammül yetiremeyen aşığın, çareyi meyhanede ve şarapta bulmasıdır. Ancak “duhter-i rez (asmanın kız çocuğu)” ifadesi, beyti farklı bir boyutuyla da yorumlamamıza imkân verir. Piaget’in, işlem öncesi evre olarak tanımladığı (2-7) yaş aralığı ile somut işlemler evresi olan (7-12) yaş aralığında, çocuklarda soyut kavramları anlamladırabilecek bilişsel gelişim henüz oluşmamıştır (Bayrak vd., 2019, s. 57-62; Lindzey vd., 1989, s. 646-653). Bu sebeple “duhter-i rez (asmanın kız çocuğu)”in kalbin sırrını yani aşkı anlayabilecek bilişsel gelişimden yoksun bir çocuk olarak bu durumu açık etmesi söz konusu olmayacaktır. Böyle bir durumda, aşığın kendisine duhter-i rez”i sırdaş olarak seçmesinde bir beis yoktur.

Sırrı açık eden sadece çocuklar değildir. Aynı şekilde sarhoşlar da çocuklar gibi sır saklayamazlar;

“Râz-ı lebinî mest gözünden sorar gönül
Nâziklik ile ağzını arar haber çeker”

Necatî, gazel 145/6

Gönül, onun sarhoş gözünden dudağının sırrını sorar, nazikçe ağzını arar, haber çeker (sırrı öğrenir).

“Lâ’li duyurdu hiç degül agzı sırrını
Kim gizlü râzı fâş eder olur şarâb-ı nâb”

Necâtî, kasîde 3/41

La’l gibi kırmızı dudağı, ağzın sırrını hiç yere açık etti. Tıpkı gizli sırları ortaya döken saf şarap gibi oldu. Necatî’ye ait bu iki beyitte sarhoşların sırlarını ortaya dökme noktasında çocuklardan bir farklarının olmadığı görülmektedir. Piaget’in (2-7) yaş arası çocukların bilişsel özellikleri olarak gösterdiği, neden-sonuç ilişkisi kuramama ve utanma duygusunun henüz oluşmaması gibi durumların benzeri, sarhoşlarda da kendini gösterir (Bayrak vd., 2019, s. 57-62). Hal böyle olunca sarhoşlar için sır kavramı anlamsız olur.

Sırrı saklayamayan diğer insanlar ise âşıklardır. Âşık kelime manasıyla (Türkçe Sözlük 1992, âşık mad.) “Bir kimseye veya bir şeye karşı aşırı sevgi ve bağlılık duyan, vurgun, tutkun kimse”dir. Tanımda da belirtildiği üzere, aşırı sevgi, âşıkta öyle bir hâle dönüşür ki akıl baştan gider. Bu hâl üzere olan için utanma ve gizleme gibi duygular önemsizleşir. Aşağıdaki beyitte;

“Ey birâder terk-i ‘âr itmek dilerseñ ‘âşık ol
Gizlü râzuñ âşikâr itmek dilerseñ ‘âşık ol”

Hayretî, gazel 251/2

Ey birader, utanmayı terk etmek ve gizli sırlarını açık etmek dilerseñ âşık ol şeklindeki ifade bunu teyit eder niteliktedir. Bu vasıflarıyla âşık, çocuktan farksız olur.

Sır tutma özellikleri yönünden çocuklara benzeyen ve çalışmamıza konu olan son insan grubu ise delilerdir. Mecnun, divâne, şeydâ, meczup, çılgın gibi kelimelerle şiirde konu edilen bu durum, tıpkı sarhoşluk ve âşıklık hâli gibidir. Somut ya da soyut olaylar ve durumlar arasında neden-sonuç ilişkisini kurmaktan yoksun olmaları, sır kavramını bu kişilerde anlamsız kılar. Delilerin bu vasfı, Fatih Sultan Mehmed’e ait beyitte;

*“Dîvâne gibi muhbir-i sâdık bulunur mu
Gör Kays’ı ki peyâm-ber-i erbâb-ı cünundur”*

Avnî, (Onay, 1993, s. 111)

Deli gibi doğru haber veren bulunur mu? Kays’a bak, delilerin peygamberidir şeklinde yorumlanmıştır.

Sarhoşlarda, âşıklarda ve delilerde akıl zail olduğundan bilinç de yoktur. Bu yönüyle (2-7) yaş çocuklarının bilişsel seviyesine inerler. Bu yaş çocuklarının bilişsel özellikleriyle paralel olarak, bu kişiler de sır tutma konusunda ketum değillerdir.

Buraya kadar verdiğimiz Klasik Türk şiiri örneklerinde, sırrın açık edilmesine tanıklık eden beyitler sıralandı. *Necâtî’ Divânı’*nda rasladığımız beyitte şair, çocuklara şöyle bir nasihatte bulunur;

*“Dâ`im hamûş ol ey püser gör kim nice dürler döker
Ki ağzını bir kerre açar yıllarla deryâda sadef”*

Necâtî, gazel 268/4

Ey oğul, sedefin denizde yılda bir kere ağzını açıp nice inciler döktüğünü gör, sen de sedef gibi daima sessiz ve suskun ol. Şair, tabiatları gereği çocukların sessiz bir şekilde duramayacaklarını biliyor olsa da sedefi örnek göstererek, bu konuda bir çaba sergiler. Fakat çocukların soyut ve somut durumlar arasındaki ilişkiyi anlamlandırabilmesi, böyle bir durum karşısında mukayese yapabilmesi bilişsel gelişim açısından mümkün değildir. Hal böyle olunca, çocukların yerinde ve zamanında konuşmaları, sırlarını korumaları gibi nasihatleri içeren bu öğüt, içerik olarak yerinde olsa da fayda olarak yerinden epey uzaktır. Atalarımızın “çocuktan al haberi” şeklindeki veciz ifadeleri, baştan beri söylediğimiz her şeyi özetler niteliktedir.

Son olarak, konuya dinî-tasavvufî bir yorum eklemek yerinde olacaktır. İslamî ve tasavvufî literatürde insanın hikâyesi, *“Bilinmeyen gizli bir hazine idim, bilinmek istedim, bilineyim diye halkı (kâinat) yarattım”* manasına gelen hadisteki mutlak irade ile başlar. Hadiste geçen *“Kenz-i Mahfi”* ifadesi *“gizli hazine, saklı define, gayb ve sır”* anlamlarına gelir (Aydın, 2022, s. 258-259). Gizli hazine ya da sır şeklinde ifade edilen bu mutlak irade ruhları yaratır ve akabinde *“Bezm-i Elest”* te ruhlarla bir ahit yapar. *“Bezm-i Elest”te, Allah, ruhlar âlemini yarattığı zaman bütün ruhlara hitaben “Elestü bi-Rabbiküm (Ben sizin Rabbiniz değil miyim?)” buyurunca ruhlar “Kalû: Belâ! Şehidnâ (Elbette öyle! Tanıklık ederiz dediler)”* (A`râf 7/172; Pala, 1998, s. 70). Bir Söz’le¹ (Kalû: Belâ! Şehidnâ) devam eden bu hikâye, esasında ruhlar âleminde yaratıcı ile insan arasındaki sırrın hikâyesidir. Ana rahminde ruhun bedenle buluşmasıyla başlayıp, devamında bebek ve çocuk olarak serüvenine devam eden bu sır, masumiyetin son bulduğu reşitlikle yol ayrımına gelir. Kimi insanlar bu sırrı hayatının sonuna kadar taşıırken, kimileri ise sırrın sahibini unuttuğu gibi sırrı da korumayı başaramazlar. Daha net bir ifade ile bebeklik ve çocukluk dönemi *“Kenz-i Mahfi”* nin, *“Bezm-i Elest”* in ve masumiyetin sırrıdır. Başta Ahmet b. Hanbel ve İbn Teymiyye olmak üzere Selefiye âlimlerinin çoğunluğu, dünyaya gelen bütün çocukların Müslüman yaratılışa sahip olduklarını kabul ederler. Özellikle İbn Teymiyye, çocukların Allah’ın varlığı, birliğini ve tek ilah olduğunu bildiklerini, marifetullah sırrına sahip olduklarını ifade eder (Hökelekli vd., 1993, s. 361-363). Daha geniş bir açıdan çocuk, psikolojide, edebiyatta ve sözlü kültürde, sırrı saklamaktan uzak bir portreye sahip olmakla beraber, dinî-tasavvufî literatürde bizatihi yaratıcının sırrıdır.

¹ Söz kelimesinin bir anlamı kavil, ahittir (Türkçe Sözlük, 1992, söz mad.)

Sonuç

Klasik Türk şiirinde çocuk ve sır kavramlarını ayrı ayrı incelediğimizde yüzlerce beyite rastlamak mümkündür. Ancak çocuk ve sır kavramlarının bir arada ifade edildiği beyitler bu sayının içinde çok az bir yer tutmaktadır. Nâ'îli-i Kadîm, Necâtî, Şeyhülislam Yahyâ, Taşlıcalı Yahyâ, Nedîm, Hayretî ve Avnî'nin şiirlerinden tespit edebildiğimiz çocuk ve sır kavramını içeren beyitler, Jean Piaget tarafından ortaya konan bilişsel gelişim evrelerinden senso motor evre (2-4) ve işlem öncesi evreyi (4-7) içine alan erken dönem çocukluk evresinin özelliklerine göre yorumlanmıştır. Bu beyitlerde; çocukların ben merkezli oluşlarına ve kendisini başkasının yerine koymamalarına, koşullara değil, olayların sonuçlarına bakarak karar vermelerine, olaylar, olgular ve konular arasında mantıksal ilişki kuramamalarına, olaylar arasında neden-sonuç ilişkisini anlayabilecekleri bilişsel yetkinlikten yoksun olmalarına, kendi gördüğü, duyduğu veya hissettiği her şeyi başkalarının da duyup, görüp hissettiğini düşünmelerine tanıklık eden ifadeler yer verilmiştir. Çocuklar gibi sarhoşların, âşıkların ve delilerin de benzer davranışlar sergilediği, bu yönüyle çocuklara benzediği ilgili beyitlerde ortaya konmuştur. Son olarak, dinî-tasavvufî literatürde çocuk ve sır ilişkisine kısaca değinilmiş, her ne kadar çocukta bilişsel gelişim açısından sır gibi soyut kavramlar oluşmasa da kendisinin varlık olarak yaratıcı sırrını taşıdığı vurgulanmıştır.

Kaynakça

- Altınova, M. - vd. (2024). Klasik Türk Şiirinde Çocuk. *Disiplinlerarası Yenilik Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 82-112.
- Atar, M. K. ve Kiraz, S. (2023). Divanlarda Çocukla İlgili Kavramlar, Terkipler ve Manzumelere Dair Bir Deneme. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(1), 336-381.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri. *Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü*. <https://sozluk.gov.tr>, [Erişim Tarihi: 20.04.2024].
- Aydın, İ.H. (2022). Kenz-i Mahfî. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 25, s. 258-59). İstanbul: TDV Yayınları.
- Bâkî, (1994). *Bâkî Dîvânı Tenkitli Basım* (haz. Sabahattin Küçük). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları 601.
- Bayrak, C. - vd. (2019). *Eğitim Psikolojisi*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3456.
- Eroğlu, M. (2023). Çocukluk Döneminde Bilişsel Gelişim: Piaget ve Vygotsky'nin Bilişsel Gelişim Kuramlarının İncelenmesi ve Karşılaştırılması. *International Journal of Education and New Approaches*, 6(1), 69- 77.
- Hayretî (2023). *Dîvan Tenkidli Basım* (haz. Mehmed Çavuşoğlu, M. Ali Tanyeri). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü 3759-664.
- Hökelekli, H. - vd. (1993). Çocuk. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 8, s. 355-59). İstanbul: TDV Yayınları.
- Karadoğan, C. U. (2019). "Çocuk ve Çocukluk" Kavramının Tarihsel Süreçte Değerlendirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet*, (1), 195-226.
- Kubbealtı Lugatı*. Sır. <https://lugatim.com/s/sir>, [Erişim tarihi: 18.04.2024].
- Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı; Meal* (1987). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

- Lindzey, G. - vd. (1989). *Developmental Psychology: Theory, Methods and Early Life* (çev. Figen Çok). *Psychology, third ed.* New York: Worth Publishers.
- Na'îlî-i Kadîm (2019). *Na'îlî-i Kadîm Dîvân* (haz. Haluk İpekten). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü 3645-616.
- Necatî Beg (1992). *Necatî Beg Divânı* (haz. Ali Nihat Tarlan). Ankara: Akçağ Yay. No: 51-4.
- Nedîm (1997). *Nedîm Divânı* (haz. Muhsin Macit). Ankara: Akçağ Yay. No: 51-13.
- Nef'î (1993). *Nef'î Dîvânı* (haz. Metin Akkuş). Ankara: Akçağ Yay. No: 51-11.
- Onay, A. T. (1993). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı* (haz. Cemâl Kurnaz). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Pala, İ. (1998). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Şeyhülislâm Yahyâ (1995). *Şeyhülislâm Yahyâ Divanı* (haz. Rekin Ertem). Ankara: Akçağ Yay.
- Şimşek, A. (2024). *Divan Şiirinde Şarap Metaforu*. Doktora Tezi. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi.
- Takiyettin, M. (1988). *İnsan Felsefesi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Taşlıcalı Yahyâ Bey (2023). *Taşlıcalı Yahyâ Bey Dîvan Tenkidli Basım* (haz. Mehmed Çavuşoğlu). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü 3760-665.
- Güncel Türkçe Sözlük*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr>, [Erişim tarihi: 17.04.2024].